

Partizánske hnutie v slovenskej historiografii v rokoch 1949 – 1963

ROLAND VALKO

Slovenská národná knižnica v Martine

Po komunistickom prevrate vo februári 1948 sa oslavy a pripomínanie si Slovenského národného povstania a partizánskeho hnutia konali bez príslušníkov občianskeho alebo nekomunistického odboja, bez jeho predtým známých a uznávaných predstaviteľov. Z verejného života sa postupne vytratilí viaceré osoby, ktoré stáli v popredí udalostí v auguste 1944. Ako konštatuje J. Jablonický, mnoho čestných predstaviteľov občianskeho odboja sa dostávalo k slovu už len na výsluchoch Štátnej bezpečnosti (ŠtB) či na lavici obžalovaných.¹

Represálie po februári 1948 najviac a masovo postihli predstaviteľov občianskeho odboja, dôstojníkov povstaleckej armády a partizánskych veliteľov.² Vyhadzovalo sa z armády, odstraňovalo sa z verejného života, postihovalo sa v existenčnom postavení, prebiehala akcia B, zriaďovali sa tábory nútených prác, pomocné technické prápory (PTP), deti postihnutých osôb a nepriateľov národa, či ľudovodemokratického zriadenia, nemohli študovať.

Pomaly, postupne a opatrne sa dostávala k slovu začínajúca marxisticko-leninská historická veda. Do popredia najnovších dejín sa postavila problematika SNP a v rámci neho sa vyzdvihovala vedúca úloha komunistickej strany, pomoc Sovietskeho zväzu, úloha partizánskeho hnutia. Podľa nového výkladu histórie SNP sa v ňom nekomunistická zložka nezúčastňovala na patričnej úrovni. Postih a perzekúcia niektorých účastníkov odboja sa zároveň stali tragickým pozadím historiografie SNP. V rámci komunistického prokurátorsko-policajného výkladu dejín sa vykonštruovali tie najohavnejšie obvinenia, vynútené doznania, krivé svedectvá atď. J. Jablonický na margo uvedenej skutočnosti konštatuje: *„Nie historici, ale politici, prokurátori, policajti a sudcovia boli hlavnými deformátormi výkladu mnohých stránok SNP a zástoja osôb v nich. Historici už*

---

¹ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 15.

² JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 16.

len ako papagáji si osvojovali to, čo vykonštruoval mocenský aparát.“³ Stanovišká historikov nemohli byť v rozpore s oficiálnou politickou líniou, a to najmä z toho dôvodu, že mlyn perzekúcie mlel bezohľadne. Na druhej strane lojalita k oficiálnej ideológii Komunistickej strany Československa⁴ umožnila niektorým historikom vybudovať si úspešnú kariéru.

V roku 1949 začali vychádzať jednotlivé čísla *Zborníka Ústavu SNP* v Banskej Bystrici. V *Zborníku Ústavu SNP* (vyšli dva ročníky – 1949, 1950) sa publikovali aj zaujímavé a prínosné články, samozrejme, ohraničené vtedajším stupňom poznania, opierajúcim sa viac o spomienky ako o autentické dokumenty. Nemožno však prehliadnuť kvalitnú prácu pri spracovaní niektorých článkov. Na druhej strane však *Zborník Ústavu SNP* zverejšňoval aj dogmatické príspevky a napokon prestal vychádzať.

Do zborníka pravidelne prispieval aj G. Husák, ktorý evidentne a rýchlo zabudol na to, s kým komunisti v odboji a SNP spolupracovali a spoločne bojovali. J. Lettricha, J. Ursínyho, R. Viesta označil za spojencov buržoázných kruhov v emigrácii, ktorých predstava o boji za slobodu bola antisociálna a antisovietska. V článku *Povstanie a Sovietsky zväz* doslovne napísal: „*Zrada na ideáloch povstania, ako sa hovorí, nenastala vtedy, keď začal Lettrich paktovať s gardistami, ale vtedy, keď v ťažkej vojenskej situácii – koncom októbra 1944 – dezertovali buržoázne kruhy z boja, keď ho prenechali úplne komunistom a patriotom, ktorí po boku Sovietov išli ďalej.*“⁵

Takto sa písalo už v roku 1949, keď nekomunistickí odbojoví činitelia sedeli v Leopoldove (napríklad J. Ursíny) alebo emigrovali (napríklad J. Lettrich, M. Josko, R. Fraštacký, K. Filo, S. Belluš, M. Kvetko) a nemali možnosť brániť sa voči invektívam zo strany komunistov, bývalých spojencov. Podľa Jablonického uvedené vyjadrenia vynikajúco ilustrujú to, ako nová moc rýchlo zabudla „s kým vlastne Lettrich šiel do Povstania nelen podľa programu, ale aj fyzicky v jednom aute a v jednom vlaku. Bývalým spojencom a spolubojovníkom z čias odboja a SNP sa začalo vypaľovať Kainovo znamenie zrady.“⁶

Mocensko-bezpečnostný aparát však postupne nepohlcoval len účastníkov občianskeho odboja, ale aj predstaviteľov komunistickej strany.

---

³ JABLONICKÝ, J. 1944. *Glosy o historiografii SNP*, s. 15.

⁴ Ďalej len KSČ.

⁵ HUSÁK, G. 1949. *Povstanie a Sovietsky zväz*. In *Zborník Ústavu SNP*, roč. 1 (1949), s. 135.

⁶ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 16-17.

Zatýkanie a následné politické procesy sa dotkli i bývalých predstaviteľov partizánskeho hnutia. V noci na 22. decembra 1949 zatkli v Prahe bývalého partizánskeho veliteľa J. Trojana, toho času riaditeľa znárodnených Baťových závodov v Partizánskom. Trojana nakoniec odsúdili na trest smrti a 29. decembra 1953 aj skutočne popravili. Jablonický sa o tejto udalosti vyjadril nasledovne: „Poznám len málo takých obľudných prokurátorsko-policajných výkladov odboja a SNP, ako bol súdny proces s Trojanom. Desiatky zmanipulovaných osôb svedčili alebo vypovedali podľa réžie perzekútorov. Jeden zo svedkov, profesor Jozef Hagara, bývalý partizánsky veliteľ na hornej Nitre, vypovedal, že na Trojana sa už za Povstania (!) díval ako na agenta západných imperialistov. Iní dosvedčovali falošnú verziu, že Trojan bol agentom Gestapa.“⁷ Prípád J. Trojana bol jasnou ukážkou toho, čo všetko sa dá prekrútiť a svojvoľne interpretovať. Jeho tragický osud sa následne odrazil aj v hodnotení odboja a SNP na Ponitří. Trojan sa buď zamlčoval a obchádzal, alebo rôznymi poznámkami znevažoval.⁸ Podobne skončil aj iný slovenský partizánsky veliteľ V. Žingor, zakladateľ partizánskeho hnutia v Turci a veliteľ 2. slovenskej partizánskej brigády gen. M. R. Štefánika, ktorého popravili 18. decembra 1950.

V roku 1950 prepukla akcia proti tzv. buržoáznemu nacionalizmu vo vedení KSS. Zárodky údajných chýb, spôsobených buržoáznym nacionalizmom, sa hľadali aj v období SNP. Viliam Široký na IX. zjazde KSS v máji 1950 oficiálne vyhlásil: „Tieto chyby zapríčinili veľké škody už v priebehu národnooslobodzovacieho boja a Slovenského národného povstania. Do žilinskej konferencie mal buržoázný nacionalizmus rozhodujúci vplyv na vedenie našej strany.“⁹

Vyššie uvedené politické procesy nie sú spomínané náhodou. Naopak, úzko súvisia s historiografickou produkciou o SNP a partizánskom hnutí, vznikajúcou v danom období. Mali veľký vplyv na to, o kom a ako sa písalo. Na základe výsledkov politických procesov a z aspektu budovania tzv. kultu osobnosti a totalitného systému vlády jednej strany sa začali prehodnocovať mnohé udalosti z dôb ilegality a SNP. Vládnci politici a publicisti vyslovovali a písali závažné obvinenia, ktoré znehodnocova-

⁷ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 19-20.

⁸ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 20-21.

⁹ *Protokol IX. zjazdu Komunistickej strany Slovenska*. Bratislava : ÚV KSS, 1950, s. 65. Ide o celoslovenskú konferenciu KSS, ktorá sa konala v dňoch 11. – 12. augusta 1945 v Žiline.

li činnosť niektorých jednotlivcov a postupne skoro celej garnitúry, ktorú komunistická strana postavila do najvyšších straníckych miest počas SNP. Z verejného života zmizli ďalší politici, s ktorými sa spájalo SNP aj partizánske hnutie. Toto sa postupom času premietalo aj do historiografie a poznačilo výklad SNP a partizánskeho hnutia na najbližšie roky. Historická veda a historici sa stali poslušnými hlásateľmi myšlienok vtedajších vrcholných predstaviteľov strany.

Historici ako hlavných organizátorov a vedúcich činiteľov odboja či SNP prezentovali vtedajšie vedúce postavy z politického života. Vzorom bol Viliam Široký, Karol Bacílek, Ľudovít Benada a ďalší. Za hrdinu a mučeníka odboja bol korunovaný V. Široký, ktorý bol dávaný do kontrastného vzťahu s tzv. buržoáznymi nacionalistami.¹⁰ Do výkladu SNP sa premietol aj kult Klementa Gottwalda. V. Široký gottwaldovskú legendu sformuloval slovami: „*Na vývin udalostí, ktoré viedli k povstaniu, mala rozhodujúci vplyv politika súdruha Gottwalda, ktorý na čele moskovského vedenia KSČ riadil národnooslobodzovací boj slovenského a českého ľudu, politika masového boja proti nemeckým okupantom a tisoovskému režimu, politika rozvíjania partizánskeho hnutia.*“¹¹ Nie armáde, ale partizánom, prednostne sovietskym alebo zo Sovietskeho zväzu vyslaným, sa dávala najväčšie zásluha pri hodnotení povstaleckých bojov.

Uvedenú skutočnosť veľmi výstižne charakterizuje J. Jablonický: „*Epigónov bolo dosť. Obrovská štátna a stranícka mašínéria postupovala zohrato a na povel. Mnoho odbojárov bolo na policajných zoznamoch, a to sa nevyhnutne odrazilo v histórii. Ak sa o proskribovaných osobách predsa len písalo, tak len ako o škodcoch, zradcoch, agentoch imperialistov, zbabelcoch atď. Zo slovníka sa vyťahovali najhanebnejšie označenia, miesto dôkazov sa používali nadávky.*“¹²

Za reprezentatívne historiografické publikácie tohto obdobia možno považovať práce Gosiorovského, M.: *Ilegálny boj KSS a Slovenské národné povstanie* (Bratislava 1949) a *Slovenské národné povstanie* (Bratislava 1954), Hysku, M. : *Slovenské národné povstanie* (Bratislava 1954), Gracu, B.:

¹⁰ Napríklad zborník *K päťdesiatym narodeninám súdruha Viliama Širokého*. Bratislava : Pravda, 1952. Editorom a spoluautorom bol M. Gosiorovský.

¹¹ ŠIROKÝ, V. 1952. *Za šťastné Slovensko v socialistickom Československu*. Bratislava : Pravda, 1952, s. 270.

¹² JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 28.

SNP - *Vyvrcholenie národnooslobodzovacieho boja slovenského ľudu* (Bratislava 1954), ktoré okrem iného poslúžili ako podklad pre obžalobu proti "slovenským buržoáznym nacionalistom". Ďalej sú to zborníky k 10. a 15. výročiu SNP (Bratislava 1954 a 1959), kniha kolektívu autorov *Partyzánske hnutie v Československu za druhé svetové války* (Praha 1961), memoárová kniha Kopeckého, V.: *ČSR a KSČ* (Praha 1960). V typicky stalinistickým duchu písal o SNP aj český historik Král, V.: *Pravda o okupaci* (Praha 1962). Podľa K. Fremala sa spomínané práce „vyznačujú ľžami a polopravdami o našom protifašistickom odboji, predovšetkým o prípravách, priebehu a význame SNP.“¹³

Publikáciu Miloša Gosiorovského *Ilegálny boj KSS a Slovenské národné povstanie* možno považovať i napriek mnohým negatívam za prvú prehľadnú prácu na túto tému. Pri hodnotení vedúcich činiteľov KSS v odboji a počas SNP autor vychádzal z momentálnych politických kritérií a usiloval sa vytvárať kult okolo Viliama Širokého. Publikácia má skôr propagačný a nie vedecko-populárny charakter, pričom obsahuje plno nepresností, zveličovania, ba až vyslovených nepravd.¹⁴

Ako strojcov SNP Gosiorovský prezentoval v rozpore s historickými skutočnosťami výlučne komunistov. Nadnesene napísal: „*Budúce generácie budú čerpať poučenia a posilu zo Slovenského národného povstania. A slovenskí komunisti sú právom hrdí na to, že táto najkrajšia stránka slovenskej národnej histórie je ich dielom.*“¹⁵ Predstaviť občanového odbojcu na čele s Ursíny a Lettrichom suverénne označil za „*reakčné sily*“.¹⁶ Na inom mieste brožúry sa čitateľ dozvie, že „*predstavitelia antifašistickej buržoázie už v podzemnom zápase a za povstania pripravovali úklady proti ľudu.*“¹⁷

Samozrejme v rámci SNP neúmerne vyzdvihol úlohu partizánskeho hnutia, ktoré malo byť jeho hlavným strojom pod vedením sovietskych veliteľov. Partizánskemu hnutiu venoval samostatnú kapitolku s veľavravným názvom *KSS organizuje partizánske hnutie a činnosť*

¹³ FREMAL, K. 2000. *Kapitoly z dejín protifašistického odboja na Slovensku v rokoch 1938 -1945*, s. 18-19.

¹⁴ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 18.

¹⁵ GOSIOROVSKÝ, M. 1949. *Ilegálny boj KSS a Slovenské národné povstanie*. Bratislava : Pravda, 1949, s. 44.

¹⁶ GOSIOROVSKÝ, M. 1949. *Ilegálny boj KSS a Slovenské národné povstanie*, s. 36.

¹⁷ GOSIOROVSKÝ, M. 1949. *Ilegálny boj KSS a Slovenské národné povstanie*, s. 44.

v armáde. Gosiorovský v nej napríklad tvrdí: „KSS plnila smernice, ktoré zvlášť zdôraznil súdruh Široký vo svojom motáku v júni 1942, tým, že venovala zvýšenú pozornosť organizovaniu partizánskych skupín a technickej príprave sabotážnych akcií... Vojenská a technická poradcovia štvrtého ústredného výboru KSS vypracovali nové podrobné pokyny na organizovanie partizánskych skupín, ktorých strana organizovala niekoľko.“¹⁸

Pri budovaní partizánskeho hnutia nezabudol Gosiorovský pripísať zásluhy aj zahraničnému vedeniu KSČ: „Aj zahraničné vedenie komunistickej strany sa staralo o ďalší rozvoj a podporu partizánskeho hnutia, na ktoré strana kládla hlavný dôraz. Zo štábu ukrajinských partizánov sa R. Slánsky presídlil so svojimi spolupracovníkmi do Banskej Bystrice. V Banskej Bystrici utvorili „Hlavný štáb partizánskeho hnutia v ČSR“, ktorého veliteľom bol súdruh Šmidke, náčelníkom sovietsky generál-major Asmolov a politickým komisárom súdruh Slánsky. Súdruh Gottwald súčasne vyslal na Slovensko jedného zo svojich hlavných spolupracovníkov – súdruha Jána Švermu.“¹⁹

Podľa Jablonického²⁰ sa Gosiorovský citovanou brožúrou prezentoval nielen ako „nádejný“ deformátor, ale aj ako nositeľ amaterizmu, ktorý čoskoro negatívne ovplyvňoval vývoj historiografie najnovších dejín. Od roku 1950 sa totiž stal vedúcim Katedry československých dejín na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Samozrejme, že Gosiorovského brožúra plne korešpondovala s rečou vedúcich politických činiteľov, ale aj rečou vyšetrovateľov, prokurátorov a sudcov päťdesiatych rokov.

V dňoch 8. – 9. decembra 1953 sa v Bratislave údajne konala „vedecká“ konferencia o SNP, ktorú usporiadal Historický ústav SAV za účasti historikov, ale aj účastníkov SNP a predstaviteľov politického života. Podľa Jablonického²¹ to bola v skutočnosti veľmi kuriózna spoločnosť. Najaktívnejšími účastníkmi "vedeckej" konferencie boli tí, ktorí na rôznej úrovni – v tlači, ale aj v trestnom konaní – vystupovali proti vtedy uväzneným komunistom. Niektorí z nich boli dokonca falošnými svedkami v súdnom procese proti Gustávovi Husákovi a jeho spoločníkom. Spomedzi účastníkov konferencie možno uviesť mená aspoň niektorých – Ondrej Pavlík, Jozef Štaudinger, Jozef Ilčík či Ľudovít Benada.

---

¹⁸ GOSIOROVSKÝ, M. 1949. *Ilegálny boj KSS a Slovenské národné povstanie*, s. 20-21.

¹⁹ GOSIOROVSKÝ, M. 1949. *Ilegálny boj KSS a Slovenské národné povstanie*, s. 32.

²⁰ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 18-19.

²¹ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 30.

Konferencia mala prispieť k prekonaniu stagnácie, ktorá ochromila historiografiu SNP v uplynulých piatich rokoch. Literatúra, ktorá vznikla pred rokom 1948, sa stala ťažko dostupnou, lebo ju ako „závadnú“ vyradili z verejných, školských a iných knižníc. Predstavitelia vládnuceho režimu aj preto začali prejavovať zvýšený záujem o históriu. Podľa Jablonického chceli, aby sa aj v historiografii totálne uplatnil prokurátorsko-policajný výklad, aby sa „vedecky“ zdôvodnilo to, čo „*vytrubovali politickí fanfaroni na tribúnach zjazdov, konferencií atď.*“²² Historici dostali šancu, ktorú poslušne využili, pričom posvätili uplynulé roky perzekúcie a šikanovania značnej časti predstaviteľov odboja.

Referáty a diskusné príspevky, ktoré zazneli na konferencii, boli hanebnou ukázkou výkladu dejín pod taktovkou komunistickej strany. Nešlo ani nemohlo ísť o objasnenie SNP a partizánskeho hnutia. Primárnou úlohou bolo hanlivé znevažovanie väznených a perzekuovaných osôb. J. Hagara útočil voči J. Trojanovi a väčšina diskutérov si svoj kádrový posudok vylepšovala útokmi proti G. Husákovi, L. Novomeskému, J. Ursínymu, J. Lettrichovi, ale aj ďalším. Napríklad M. Hysko o V. Žingorovi prehlásil, že sa mu nechcelo bojovať, len sa ukrýval, jedol a opíjal. Naopak o sovietskych partizánoch sa vyjadrovalo len v tom najlepšom svetle. Hoci sa konferencia konala v decembri 1953, ešte pred procesom s G. Husákom a spol., invetívny účastníkov, hlavne Gosiorovského, sa už opierali o súdny proces. Gosiorovský bez problémov označil Husáka za agenta fašistickej slovenskej buržoázie.

Pre ilustráciu možno uviesť úryvok z Hagarovho príspevku, ktorý zborník z konferencie v konečnom dôsledku ani neobsahuje: „*Príslušníci bývalých buržoázných strán z Československej republiky boli tiež v ilegalite, ale nie v záujme viťazstva socializmu v našej krajine. Svoju ilegalitu, svoju prácu nerobili na masovej základni, ľud nešiel za nimi, jedno či išlo o buržoázných, alebo tých, z ktorých sa vytvárali kozmopoliti. Jedni i druhí boli príslušníkmi a agentmi tej istej imperialistickej buržoázie. Potvrdila nám to neskoršie i história, keď príslušníci a agenti tejto buržoázie sedeli, sedia a budú sedieť na lavici obžalovaných.*“²³

Na záver konferencie vyjadril E. Holotík presvedčenie, že touto konferenciou „*vznikla skutočne nová epocha vo výskume SNP, kedy je tento*

²² JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 30-31.

²³ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 31.

výskum položený na vedecky solídny základ“.²⁴ O vedeckom základe však nemôže byť ani reči. Skôr sa dá hovoriť o novodobom, na červeno nafarbenom, hone na čarodejnice alebo o hysterickej kampani, kde sa pravda strácala v záplave urážok, prekrúcania a lži. Jablonický považuje konferenciu a z nej neskôr vydaný zborník len za „článok v reľazi deformácií a zdroj hlúposti“.²⁵

V zborníku z konferencie, ktorý vyšiel pod názvom *Slovenské národné povstanie*, najviac priestoru zaberá prepracovaný a rozšírený referát Bohuslava Gracu, v tom čase riaditeľa Ústavu dejín KSS v Bratislave. Gracov príspevok obsahuje v koncentrovanej podobe takmer všetky deformácie, typické pre slovenskú historiografiu o SNP v rokoch 1949-1963.

Graca vyzdvihuje neoceniteľnú pomoc sovietskych partizánskych skupín pri rozvoji partizánskeho hnutia, hlavne na východnom Slovensku, a taktiež organizačnú činnosť HŠPH v Kyjeve, ktorý tento rozvoj umožnil: „Príchod sovietskych partizánskych organizátorov a masový charakter, ktorý partizánske hnutie ich zásluhou nadobudlo, radikálne zmenili pomer síl na Slovensku v prospech pokrokových zložiek národa, a to nielen vzhľadom na fašistický tábor, ale aj vnútri odbojového tábora. To veľmi dobre vycítili buržoázni nacionalisti a emigrantská vláda. Politické vedenie, teda Slovenská národná rada, v záujme „jednotného postupu“ snažila sa dostať pod vplyv aj sovietske partizánske oddiely... Na ostatnom území Slovenska nebola vtedy, t. j. na jar a začiatkom leta 1944, taká čulá partizánska činnosť, hoci podmienky boli aj tu. Samostatné slovenské skupiny vznikali aj na strednom Slovensku, avšak ich počiatkové ťažkosti boli zväčšené pôsobením nacionalistov, ktorí sa všemožne snažili umlčať rozmach partizánskeho hnutia. Skupiny, ktoré tu vznikli, nachádzali sa v rukách osôb, ktoré sa pokúšali využiť partizánske hnutie, či už pre osobné, alebo politické ciele, nepriateľské ľudu.“²⁶ V uvedenej súvislosti sa Graca nevyhol ani „triednemu kádrovaniu“ J. Trojana. To, že okolo seba vo vedení skupiny zhromaždil veľkostatkárov, malo svedčiť o jeho nepriateľskom postoji voči skutočným partizánom - ľudovým bojovníkom.²⁷

---

²⁴ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 32.

²⁵ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 33.

²⁶ GRACA, B. a kol. 1954. *Slovenské národné povstanie*. Bratislava : SAV, 1954, s. 72.

²⁷ GRACA, B. a kol. 1954. *Slovenské národné povstanie*, s. 72-73.

Graca londýnskej emigrantskej vláde vyčíta postoj vyčkávania vhodného momentu voči partizánskemu hnutiu a naopak chváli moskovské vedenie KSCĽ, osobne K. Gottwalda a J. Švermu, za ostrú kritiku tejto tendencie.²⁸ Partizánske hnutie vidí ako nerozlučne späté s komunistickou stranou a národnými výbormi: *„Organizovanie partizánskych oddielov zohralo veľkú úlohu aj pri aktivizácii národných výborov. Sovietski velitelia na schôdzach s obyvateľstvom burcujú k vstupu do partizánskych oddielov. Partizánske hnutie stáva sa masovým, národné výbory dostávajú konkrétne úlohy, ktorých plnenie vyvádza národné výbory z úzkeho rámca lokálnych úloh na širokú cestu celonárodných záujmov, akými vtedy bolo zásobovanie partizánskych oddielov a agitačná práca pre vstup do nich. Tým boli pretrhnuté okovy, ktoré na činnosť národných výborov položili buržoázni nacionalisti. Partizáni sa stávajú ozbrojeným orgánom národných výborov, armádou ľudu a národné výbory si uvedomujú, že sú v úplnom protiklade s fašistickými mocenskými orgánmi a kde je to možné, pristupujú k ich likvidácii. Partizánsky boj a partizánske oddiely za jeden mesiac dostávajú masový charakter, ktorý jedine zodpovedal pokrokovému riešeniu úloh národnooslobodzovacieho boja.“*²⁹

Graca oceňuje úlohu a činnosť partizánov v období medzi 20. a 29. augustom 1944 a pripisuje mu hlavnú úlohu pri vypuknutí Povstania. To, že vypuklo vďaka partizánskym aktivitám predčasne, nezmieňuje. Vôbec najvýznamnejšou udalosťou tohto obdobia bola podľa neho *„likvidácia vojenskej misie generála Ottu v martinských kasárňach, kam bola misia vylákaná pod pláštikom ochrany.“*³⁰ Výrazne oceňuje aj prínos partizánov pri povstaleckých bojoch, aj po potlačení SNP a prechode do hôr, kedy vojenské velenie, buržoázni nacionalisti a iní zlyhali.

Ďalšie príspevky v zborníku, napísané Jozefom Hrozičkom, Jiřím Doležalom, Miroslavom Kropilákom a Miroslavom Hyskom, opakovali, dopĺňali alebo rozširovali „bojovú líniu“, nasadenú Gracovým referátom. J. Hrozičák vo svojom referáte *Pomoc Sovietskeho zväzu Slovenskému národnému povstaniu* na margo začiatku partizánskeho hnutia na Slovensku píše: *„Počiatky partizánskeho hnutia u nás spadajú už do roku 1942. Pravda prvým partizánskym družinám chýbali skúsenosti, organizovanosť a bojovnosť... Predstavitelia slovenskej buržoázie v politických*

²⁸ GRACA, B. a kol. 1954. *Slovenské národné povstanie*, s. 73.

²⁹ GRACA, B. a kol. 1954. *Slovenské národné povstanie*, s. 75.

³⁰ GRACA, B. a kol. 1954. *Slovenské národné povstanie*, s. 80.

a vojenských kruhoch sa od prvých chvíľ stavali nepriateľsky voči partizánske-
mu hnutiu, lebo ono je prejavom politickej vôle pracujúcich más. Na každom
kroku podlamujú činnosť partizánskych družín, usilujú sa ich udržať v pasivite,
kladú prekážky pri ozbrojení partizánov. Keď však mohutný rozmach partizán-
skeho hnutia nemôžu zastaviť, vyvíjajú úsilie podrobiť partizánske hnutie re-
akčnému vojenskému veleniu. Strana musí v tomto období zvädzať s reakciou
boj o charakter partizánskeho hnutia, musí bojovať proti nepriateľským tenden-
ciám udržiavať partizánske oddiely v pasivite. V tomto boji dostáva strana veľ-
kú pomoc od sovietskych ľudí. Sovietski partizáni prinášajú do slovenského
partizánskeho hnutia novú silu. Vidíme, že po príchode sovietskych partizánov
a veliteľov slovenské partizánske oddiely začínajú vystupovať ako pevné organi-
zované celky a začínajú vyvíjať živú bojovú aktivitu.“³¹

V rovnakom tóne pokračoval aj M. Hysko v referáte s veľavravným
názvom *Zradcovská úloha buržoázie a západných imperialistov v Slovenskom
národnom povstaní*. Doslovne hovorí: „Keď hovoríme o podpore partizánskeho
hnutia, nesmieme zabúdať na to, že toto hnutie, ktoré organizovala KSS, obeta-
vo podporovali masy protifašisticky zmýšľajúcich príslušníkov maloburžoázie,
roľníkov, živnostníkov a inteligencie. A nielen podporovali, ale aj sa ho aktívne
zúčastnili. Tento fakt by nebolo správne bagatelizovať, naopak, treba ho hodno-
tiť ako zásluhu KSS, ktorá, vedúc robotnícku triedu na čele národnooslobodz-
ovacieho hnutia, strhla tieto kolísajúce vrstvy na stranu proletariátu. Tento fakt
bol však tiež dôvodom, že sa buržoázia navonok snažila predstierať svoj kladný
vzťah k partizánom.“³²

Zborník *Slovenské národné povstanie* neobsahuje všetky referáty
a koreferáty, prednesené na konferencii. V zborníku je Kropilákova štú-
dia *Revolučné národné výbory v Slovenskom národnom povstaní*, pričom na
konferencii predniesol referát na tému *Doterajší stav bádania o SNP*, ktorý
uverejnil *Historický časopis*.³³ Na konferencii odzneli taktiež referáty Jura-
ja Špitzera na tému *Účasť ľudu v partizánskom hnutí* a Jána Zemana na
tému *Účasť ľudu v I. čs. armáde*, ktoré sa v zborníku nenachádzajú.

Jablonický upozorňuje na Kropilákov referát o stave bádania
o SNP, kde sa nielen tendenčne hodnotila literatúra, ale rôznymi frázami

³¹ GRACA, B. a kol. 1954. *Slovenské národné povstanie*, s. 148-149.

³² GRACA, B. a kol. 1954. *Slovenské národné povstanie*, s. 248-249.

³³ KROPILÁK, M. 1954. *Doterajší stav bádania o Slovenskom národnom povstaní*. In *Histo-
rický časopis HÚ SAV*, roč. II (1954), č. 1, s. 121-138.

sa represívne akcie mocenského aparátu podávali ako balzam pre historiografiu.³⁴ Kropilák po svojom referáte doslovne konštatuje: „*Odhalenie záškodníctva buržoázných nacionalistov, otriasajúce skutočnosti, ktoré sa dokázali pri procesoch so Slánskym a inými, vytriedili z čistej histórie povstania ďalších jednotlivcov a skupiny a zaregistrovali ich ako negatívne a vyslovene nepriateľské zložky v histórii povstania a v našom budovateľskom úsilí. Tak sa postupne dotváral skutočný obraz postoja jednotlivcov a skupín k povstaniu bez toho, aby sa tým narušovala jeho veľkosť. Ba naopak. Na pozadí nedostatkov a odhalených nepriateľských smerov ešte výraznejšie vystúpila do popredia hrdinskosť radových bojovníkov, obetavosť širokých mas a vedúca úloha robotníckej triedy.*“³⁵

Príčinu stagnácie, ktorá v historiografickej produkcii nastala po februári 1948, vykonštruoval Kropilák nasledovne: „*Myslíme, že jedna z príčin je v tom, že po odhalení buržoázných nacionalistov a iných nepriateľských živlov povstania, po novom videní politických momentov v rozličných súvislostiach s povstaním, po odpadnutí niektorých partizánskych a vojenských veliteľov od programu, za ktorý sa bojovalo v povstaní, naši historickí pracovníci nevedeli a ani sa vážnejšie nepokúšali použiť hodnotiace kritériá k jednotlivostiam a celku, vydeliť zdravé jadro od kalného nánosu, nehodných veliteľov od poctivých radových bojovníkov, nepriateľské zábery a výčiny od chýb a nedostatkov, vyplynuvších z ťažkej situácie.*“³⁶ Kropilákov referát v konečnom dôsledku predstavuje esenciálnu ukážku prokurátorskopolicajného výkladu SNP v období svojho vrcholu.

Viacere publikácie vyšli pri príležitosti 10. výročia SNP v roku 1954. Zhodou okolností majú najvýznamnejšie z nich rovnaký názov. Bola to predovšetkým publikácia J. Doležala *Slovenské národní povstání* (Praha 1954), M. Gosiorovského *Slovenské národní povstanie* (Bratislava 1954) a napokon brožúra M. Hyska *Slovenské národní povstanie* (Bratislava 1954). Spomenuté publikácie predstavujú najhlbší regres v marxistickej historiografii o SNP. Podľa Jablonického sú názornou a výstražnou „školou“ falzifikovania.³⁷

Gosiorovský napríklad dokázal vtiesnať do svojej publikácie množstvo

³⁴ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 33.

³⁵ KROPILÁK, M. 1954. Doterajší stav bádania o Slovenskom národnom povstaní, s. 125.

³⁶ KROPILÁK, M. 1954. Doterajší stav bádania o Slovenskom národnom povstaní, s. 136.

³⁷ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 34.

nezmyslov, neprávď a ohováračiek, ale KSS a Sovietsky zväz vykresľuje len v tom najlepšom svetle. Gosiorovský bol dokonca schopný tvrdiť, že „napriek záškodníckemu úsiliu nacionalistov bola Komunistická strana Slovenska jedinou organizovanou silou povstania“.³⁸ Venuje sa aj partizánskemu hnutiu, najmä v stati *Prechod partizánskej vojny v povstanie v auguste 1944*, kde obhajuje partizánske akcie z augusta 1944. Uvádza, že v žiadnom prípade neboli predčasné a kontraproduktívne. Naopak obviňuje generála J. Goliana z porušenia sľubu a nevyzbrojenia partizánov.

V roku 1954 uverejnil v časopise *Veda ľudu* svoju štúdiu pod názvom *Slovenské národné povstanie* aj B. Graca. Graca tu ďalej rozvíja svoje predchádzajúce tvrdenia o partizánskom hnutí. Počiatočné ťažkosti rozvoja partizánskeho hnutia mali podľa jeho slov jasnú príčinu – vplyv politiky buržoáznych nacionalistov, ktorým sa v roku 1943 podarilo votrieť do stranického vedenia.³⁹

V štúdiu sa zároveň obsiahlejšie vyjadril k zlikvidovaniu misie generála Otta v Martine: „Signálom pre ozbrojené vystúpenie slovenského národa sa stali udalosti v Martine, kde partizáni odstrelili nemeckú vojenskú misiu, ktorá sa vracala cez Slovensko do Nemecka. Pod zámienkou, že trať je prerušená partizánmi, bola misia dňa 28. augusta vylákaná do kasární v Martine a tam dňa 29. augusta pri pokuse o odpor čatou automatčikov postrieľaná. Odstrel už nebolo možné zatajiť. K tomu pristúpil ešte aj podlý čin Tisu, keď požiadal nemeckú armádu, aby prišla urobiť poriadok. Ohlas, ktorý na Slovensku vyvolal odstrel misie, bol veľký. Temer všetky partizánske brigády schádzajú z hôr a obsadzujú dediny a mestá, kde sa k nim pridávajú vojenské posádky.“⁴⁰

Začiatok vypuknutia SNP opisuje nasledovne: „Povstanie vypuklo odrazu na niekoľkých miestach Slovenska, a to zásluhou partizánov. Postupne sa pridávali aj posádky, ktorých vojaci videli v partizánoch príklad odbojového vystúpenia. Velitelia mnohých posádok však ešte 29. augusta odmietli spoločné vystúpenie vojakov a partizánov. Nedôvera vojakov k dôstojníkom rástla a bola prelomená až 30. augusta, keď sa ozval hlas Slobodného vysielача z Banskej Bystrice, ktorý vysielal výzvu Revolučného národného výboru Slovenska a privolával vojakov, aby sa pridali k povstaniu. Takto sa stalo povstanie

³⁸ GOSIOROVSKÝ, M. 1954. *Slovenské národné povstanie*. Bratislava : SVPL, 1954, s. 64.

³⁹ GRACA, B. 1954. Slovenské národné povstanie. In *Veda ľudu*. Roč. II (1954), č. 30, s. 11-12.

⁴⁰ GRACA, B. 1954. Slovenské národné povstanie, s. 13-14.

*z lokálnych prejavov odporu ešte 29. augusta celonárodným.*⁴¹

Z hľadiska dnešnej úrovne poznania historických faktov je až nepredstaviteľné, že historici, slúžiaci vládnucej garnitúre, mohli až takýmto závažným spôsobom klamať, falzifikovať slovenskú históriu a zavádzať slovenskú verejnosť. V spomínaných publikáciách sa mnohé tvrdenia opakujú a fakty sú podávané tendenčne. Partizánske hnutie sa značne preceňuje a nadobúda priam kultový charakter. Sovietski partizáni a velitelia sú priam glorifikovaní. J. Jablonický uvedenú historiografickú produkciu komentuje nasledovne: „*S typickou dogmatickou strnulosťou, charakteristickou pre obdobie kultu osobnosti, sa tu rozvádzajú nezmysly o agentoch, opisuje sa zrada tzv. buržoáznych nacionalistov vo vedení KSS atď. SNR sa v nich vykreslila ako nástroj buržoázie a jej plán, počítajúci s použitím slovenskej armády pre vec Povstania, ako príprava puču s protiludovým zameraním. V dôsledku vulgárnej kampane proti tzv. buržoáznemu nacionalizmu, počas ktorej sa pripisovalo vedúcemu odbojovému orgánu na Slovensku zámerne podlamovanie revolučných síl, došlo v týchto prácach ku kultovému preceňovaniu moskovského vedenia KSČ. Preceňoval alebo tendenčne sa nadsadzoval aj zástoj niektorých domácich činiteľov. Širokého motáky z väzenia sa napríklad hodnotili tak vysoko, že zatienovali ilegálnu činnosť iných antifasistov. Všetko čo povedal Široký alebo Bacilek o SNP sa stalo pre historikov záväzným.*“⁴²

Ďalšie významnejšie práce o SNP vyšli pri príležitosti osláv jeho 15. výročia. Hoci sa výročie oslavovalo po XX. zjazde Komunistickej strany Sovietskeho zväzu, kde prebehla kritika a dištancovanie sa od metód a praktík tzv. kultu osobnosti, v Československu stále prebiehali politické procesy, tentoraz pod pláštikom kritiky kultu osobnosti. Veľa účastníkov SNP aj partizánskeho hnutia naďalej sedelo vo väzniciach. Iní boli v ústraní, na periférii. Ako uvádza Jablonický, v Československu veľa politikov nemalo v skutočnosti záujem na tom, aby sa dôsledne odstránili deformácie stalinizmu. Pokusy o rehabilitáciu postihnutých účastníkov SNP a snahy o iný výklad histórie SNP, ako určoval režim, mocensko-policačné orgány ešte aj koncom päťdesiatych rokov drasticky potláčali.⁴³

K 15. výročiu SNP boli vydané oddelením propagandy a agitácie

⁴¹ GRACA, B. 1954. Slovenské národné povstanie, s. 14.

⁴² JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 35.

⁴³ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 36-38.

ÚV KSČ oficiálne tézy, ktoré obsahovali hlavné zásady deformovaného výkladu. Podľa nich komunistická strana splnila svoje historické poslanie v SNP napriek buržoáznej agende vo vedení KSS. Stačí uviesť jeden citát: „*Skupina buržoáznych nacionalistov vo vedení strany nemohla zabrániť tomu, aby rastúce rady členstva, zocelené v ilegality, uplatňovali správnu politickú líniu, vytýčenú moskovským vedením KSČ. Preto ani na chvíľu komunistická strana nevypustila z rúk vedúcu úlohu a jej zásluhou robotnícka trieda svoju hegemoniu v Slovenskom národnom povstaní.*“⁴⁴

V publikáciách k 15. výročiu SNP sa zas a znova s okázalosťou písalo o veľkosti SNP, o jeho ľudovom charaktere, o tom, že bolo počiatkom národnej a demokratickej revolúcie. Opäť sa preceňovalo a vychvaľovalo partizánske hnutie. Ako konštatuje Jablonický, práce, vychádzajúce na konci päťdesiatych rokov sú značne vyľudnené. S odstupom času a vzhľadom na osudy účastníkov SNP sa história stávala čoraz anonymnejšou. Hodnotenie osôb a osobností sa nerobilo podľa ich skutočnej účasti v SNP, ale podľa toho, či momentálne mali alebo nemali politickú moc. Podľa osvedčených metód bola akákoľvek kritika namierená na „antifašistickú buržoáziu“. Niektorým komunistickým činiteľom sa pripisovala aj naďalej protipovstalecká činnosť.⁴⁵

Z vydaných publikácií treba spomenúť knihu Sama Falfana *Partizánska vojna na Slovensku* (Bratislava 1959), ktorú možno považovať za vôbec prvú monografickú a prehľadnú prácu o partizánskom hnutí, hoci napísanú v duchu marxistickej historiografie. Ako pozitívum možno vnímať fakt, že práca obsahuje periodizáciu vývoja partizánskeho hnutia na Slovensku. Jej hodnotu však na druhej strane znižuje to, že je spracovaná takmer výlučne na základe spomienkového materiálu. Autor dostatočne nevyužil dostupný archívny materiál, čo charakter prehľadnej práce vyžaduje. Knihe chýba aj ucelenejšia koncepcia. Základné otázky partizánskeho hnutia na Slovensku nie sú vďaka pôsobeniu dobovej oficiálnej charakteristiky dostatočne zodpovedané a presvedčivo vysvetlené. Kniha do značnej miery predstavuje akési zhrnutie spomienkového materiálu.

Falfan hneď v úvode publikácie nezabudol zdôrazniť dobovú šablónu:

---

⁴⁴ *Slovenské národné povstanie – významná etapa národnooslobodzovacieho boja československého ľudu*. 1959. Bratislava : SVPL, 1959, s. 37.

⁴⁵ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 39.

„Komunistická strana má nesmiernu zásluhu na tom, že slovenský ľud tak jednotne, uvedomele a organizovane povstal do ozbrojeného boja proti hitlerovsko-fašistickej nadvláde a za slobodu Československej republiky. A partizánska vojna so svojim hrdinským bojom ľudových mäs nemá obdoby v histórii slovenského národa. Takéto hrdinstvo mohol náš ľud prejavovať len vďaka tomu, že ho viedla komunistická strana a že ho oduševňoval hrdinský boj a nezištná pomoc Sovietskeho zväzu.“⁴⁶

Zaujímavou publikáciou je aj knižka J. Hroziencička a J. Doležala *Medzinárodná solidarita v Slovenskom národnom povstaní* (Bratislava 1959). Dvojica autorov sa tu zamerala na medzinárodnú účasť v SNP. V rámci jednotlivých kapitol sa postupne venuje českému, sovietskemu, francúzskemu, bulharskému, maďarskému, ale aj nemeckému zastúpeniu v SNP a v radoch slovenských partizánov. Posledná kapitola sa venuje aj účasti príslušníkov ostatných národov v SNP. Najväčší priestor je venovaný samozrejme sovietskej účasti. Autori vyzdvihujú komunistický internacionalizmus pod patronátom KSSZ. Nechýba ostré vymedzenie voči „silám imperializmu“: „V období druhej svetovej vojny zoči-voči fašistickému nebezpečenstvu si ľudové masy uvedomili nutnosť medzinárodnej solidarity a spolupráce. Medzinárodná solidarita pracujúcich zmarila plány imperializmu a bola jednou z tých síl, ktoré viedli k porážke fašistického Nemecka.“⁴⁷

Chronologický prehľad významných udalostí v SNP zostavili M. Hysko a M. Kropilák pod názvom *Z veľkých dní boja slovenského ľudu 1938 – 1945* (Banská Bystrica 1959). Udalosti od roku 1938 do roku 1944 spracoval M. Hysko a od vypuknutia SNP do oslobodenia ČSR roku 1945 M. Kropilák. Autori hneď v úvode svojej publikácie vyjadrili želanie, aby sa ich brožúra stala „trvalou príručkou v propagandistickej práci.“⁴⁸ Kropilákovi vyšla v nasledujúcom roku aj kniha *Účasť vojakov v SNP* (Bratislava 1960), v ktorej opisuje spoluprácu povstaleckej armády a jej jednotiek s partizánmi pri obrane slobodného územia.

Ďalšími publikáciami, dotýkajúcimi sa aj partizánskeho hnutia, boli knihy českých autorov E. Čejka *Intrigy buržoázie v Slovenskom národnom*

⁴⁶ FALŤAN, S. 1959. *Partizánska vojna na Slovensku*, s. 8.

⁴⁷ DOLEŽAL, J. – HROZIENČÍK, J. 1959. *Medzinárodná solidarita v Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava : Osveta, 1959, s. 8.

⁴⁸ HYSKO, M. – KROPILÁK, M. 1959. *Z veľkých dní boja slovenského ľudu 1938 – 1945*. Banská Bystrica : KNV, 1959, s. 3.

povstání (Praha 1959) a J. Doležala *Slávné povstání* (Praha 1959). Doležalova kniha je prepracovanou a upravenou verzou jeho knihy *Slovenské národní povstání*, ktorá vyšla k 10. výročiu SNP. Recyklácia v publikáciách o SNP a partizánskom hnutí je príznačná pre historiografiu v tomto období. Doležal si všima nezhody medzi partizánskymi veliteľmi a armádou a je jednoznačne na strane partizánov: „*Vojenské velení se ve své snaze omezit partyzánske hnutí odvolávalo na to, že jeho prudký vzestup povede k ukupaci Slovenska fašistickými vojsky, čímž budou narušeny plány vojenského vystoupení. Mezi některými členy vojenského vedení, zapojenými do příprav povstání armády, a ilegálními organizacemi i partyzánskými jednotkami existovalo již delší dobu před 29. 8. spojení. Partyzáni žádali zbraně.*“⁴⁹ Doležal odsudzuje konanie majora Marka, ktorý odmietal vydať partizánom zbrane s odvolaním sa na to, že zbrane im budú poskytnuté vo vhodnom čase. Takisto kritizoval aj Goliana za úmysel zastaviť partizánske akcie. Príčinu nezhôd videl Doležal jasne: „*Rozpory medzi vojenským velením a partyzány odrážely třídní rozpory medzi buržoázií a proletariátem.*“⁵⁰

Zaujímavou ukážkou falzifikátorstva a deformovaného výkladu SNP je aj publikácia Václava Kopeckého *ČSR a KSČ* (Praha 1960), kde sa v kapitole *Několik svědectví k slávné historii Slovenského národního povstání* s jemu typickou demagógiou púšťa do povstaleckej tematiky. Viaceré jeho tvrdenia a konštrukcie sú priam až absurdné. Podobný charakter má aj kniha Bohuslava Laštovičky *V Londýně za války* (Praha 1960). Kapitola *Slovenské národní povstání* je napísaná úplne v znamení deformovaného výkladu z rokov súdnych procesov. Na ukážku jeho falzifikátorstva stačí odcitovať pár viet: „*Pochybná souhra SNR se slovenskými fašisty se skončila fiaskem. Katastrofální následky měla oportunistická politika husákovské vedoucí skupiny v KSS... Selhání vojenského převratu ostře kontrastovalo s úspěchy partyzánů, s odvahou a odhodláním lidu.*“⁵¹ Rovnaký scenár ukážkovo prezentoval aj Václav Král v knihe *Pravda o okupaci* (Praha 1962). Súčasného čitateľa zaráža až podivuhodná autorova neznalosť reálií o SNP. Podľa Jablonického je publikácia *Pravda o okupaci* varovným poučením a odstrašujúcim príkladom toho, kam môžu siahnuť deformácie výkladu dejín. V čase, keď už mnohí historici prehodnocovali svoje

⁴⁹ DOLEŽAL, J. 1959. *Slavné povstání*. Praha : SNPL, 1959, s. 33-34.

⁵⁰ DOLEŽAL, J. 1959. *Slavné povstání*, s. 35.

⁵¹ LAŠTOVIČKA, B. 1960. *V Londýně za války*. Praha : SNPL, 1960, s. 413.

predchádzajúce postoje, alebo aspoň váhali, ako písať, a volili miernejšie výrazy, Král šíril svoju „pravdu“ o SNP.⁵²

Za najkonceptnejšie spracovanú publikáciu z rokov 1949 – 1963 možno považovať prácu *Partyzánske hnutie v Československu za druhé svetové války* (Praha 1961). Kniha je venovaná nielen histórii partizánskeho ozbrojeného boja počas SNP, ale aj politickému vývoju na povstaleckom území. Ide vôbec o prvé súhrnné spracovanie dejín partizánskeho hnutia na území ČSR.

Autori, prevažne pracovníci VHÚ v Prahe, siahli po archívnych fondoch, ktoré dovtedy neboli prístupné. Opierali sa najmä o pramene z kyjevského partizánskeho štábu, no z týchto prameňov nekriticky preberali skreslené údaje o výsledkoch bojových akcií partizánov. Napríklad o 2. Stalinovej brigáde sa uvádza, že počas svojej činnosti zviazla 265 bojov, v ktorých zneškodnila 3 247 nepriateľských vojakov.⁵³ Podľa Jablonického je to takto aj v materiáloch ÚŠPH v Kyjeve. Pri konfrontácii týchto údajov s inými prameňmi, najmä tými, ktoré o partizánoch vytvorili slovenské a nemecké orgány, prichádzame ku skromnejším, ale pravdepodobne reálnejším číslam.⁵⁴

V hodnotení SNP, najmä armády a politickej reprezentácie, nevybočili autori publikácie z rámca, ktorý sa vykonštruoval v päťdesiatych rokoch. Prejavilo sa to najmä v tom, že za hlavnú ozbrojenú silu SNP označovali partizánov: „*Hned na počátku národního povstání slovenského lidu na povstaleckém území středního Slovenska existovala mimo partyzánské jednotky ještě druhá ozbrojená síla povstání – jednotky slovenské povstalecké armády. Povstalecká armáda sa sformovala z příslušníků posádek bývalé tisovské fašistické armády na území středního Slovenska, které bylo obsazeno partyzány nebo konrolováno národními výbory.*“⁵⁵

Povstaleckú armádu chápali ako mocenský nástroj buržoázie, ktorý bol ovládaný emigrantskou vládou v Londýne. Buržoázny politický charakter armády mal podľa autorov na svedomí veliteľský zbor, ktorý pochádzal z jej radov, radoví vojaci boli zväčša príslušníci „pracujúceho

⁵² JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 42-43.

⁵³ BENČÍK, A. a kol. 1961. *Partyzánske hnutie v Československu za druhé svetové války*. Praha : Naše vojsko, 1961, s. 281.

⁵⁴ JABLONICKÝ, J. 1994. *Glosy o historiografii SNP*, s. 40.

⁵⁵ BENČÍK, A. a kol. 1961. *Partyzánske hnutie v Československu za druhé svetové války*, s. 205.

ľudu.“ Veliteľstvo armády a emigrantská vláda chceli obmedziť ľudový charakter Povstania, tak aby zodpovedal jej cieľom. Naopak, partizánske hnutie bolo charakterizované ako hnutie ľudového charakteru, tvorené v prevažnej miere robotníkmi, roľníkmi a príslušníkmi pracujúcej inteligencie. Vzhľadom na to, že partizáni boli vedúcou silou povstania, malo i povstanie ľudový charakter a hegemonom povstania bola robotnícka trieda.⁵⁶

Autorom sa podarilo zostaviť aj bohatú obrazovú a mapovú prílohu a tabuľku jednotlivých partizánskych skupín s ich veliteľmi. Celkový význam a prínos partizánskeho hnutia v závere zhodnotili nasledovne: „*Především bylo jednou z hlavních forem boje českého a slovenského lidu za porážku hitlerovského Německa a za naše osvobození ze zla fašizmu – jak německého, tak domácího. V jistém stadiu, to jest tehdy, když pohyb Sovětské armády vyrovnal nevýhodu, kterou způsobilo naše položení v nejhlubším týlu Německa, a učinil naše osvobodzování aktuálním, stalo sa partyzánské hnutí dokonce hlavní a nejúčinnější formou našeho protifašistického boje vůbec.*“⁵⁷ Autori prišli aj k názoru, že okolo partizánskeho hnutia sa sústredili tie najlepšie osobnosti a formulovali najhodnotnejšie politické názory. Na obranu autorov (A. Benčík, V. Kural, J. Paulík, J. Šolc, Z. Štěpánek a J. Tesař) však treba povedať, že svoje stanoviská prehodnotili a urobili v nasledujúcich rokoch vo svojej tvorbe zásadné korektúry.

Na záver možno konštatovať, že v historiografickej produkcii o odboji, SNP a partizánskom hnutí v rokoch 1949 – 1963 došlo k najhlbšiemu regresu slovenskej, ale aj českej historiografie. Historici sa stali poslušnými agitátormi komunistickej strany, ktorá využívala SNP a partizánske hnutie na svoju politickú propagandu. Sme tu svedkami dogmatických, historickú pravdu hrubo prekrúcajúcich tvrdení. V jednotlivých dielach sa nehorázne deformovalo SNP a osočovali jeho predstavitelia, od demokratov až po „zradcovských“ komunistov. V tej dobe to však bol jeho oficiálny a jediný možný výklad.

---

⁵⁶ BENČÍK, A. a kol. 1961. *Partyzánske hnutí v Československu za druhé světové války*, s. 206.

⁵⁷ BENČÍK, A. a kol. 1961. *Partyzánske hnutí v Československu za druhé světové války*, s. 444.

Summary

Partisan movement in Slovak historiography in 1949 – 1963

Partisan movement in Slovak historiography in 1949 – 1963 is represented by works and collections of the 50's and the beginning of the 60's. Numerous works and collections by various authors are characterized by deformed explanation of the Partisan movement and its glorification. The dominant is its uncritical praising as the main armed forces of the revolt and SNP. Given problem was misused for political goals and it reflected interest and ideology of political party. The Communist Party defines itself as the most important political revolt power. This period was typical for deformations and falsifying of history. Commencing marxistic historical science that adopted attituded of politicians towards the problem had the main word. That is the reason why they could not be in contrast with political line. At the same time, it was the period of political persecutions and processes that also concerned many partisans and partisan commander.